

КОРМОВИРОБНИЦТВО ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МІЖГАЛУЗЕВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Данкевич Є. М., к. с.-г. н.

Інститут сільського господарства Полісся НААН України

Охарактеризовано сучасний стан розвитку галузей тваринництва і рослинництва та взаємозв'язки між ними. На прикладі інтегрованих господарств розглянуто особливості розвитку кормовиробництва. Висвітлено доцільність оптимізації структури посівних площ сільськогосподарських підприємств для забезпечення підприємств кормами. Запропоновано напрями розвитку польового кормовиробництва, виробництва високоякісних кормів та комбікормів збалансованих за поживними речовинами. Вивчено досвід використання інноваційних технологій заготівлі комбікормів. Проаналізовано стан кормової бази та розглянуто напрями розвитку виробництва кормових культур вітчизняними товаровиробниками. Обґрунтовано економічну доцільність та стратегічні перспективи розвитку галузі кормовиробництва в умовах міжгалузевої інтеграції.

This paper describes our state of the livestock and crop sectors and the relationship between them. For example, the features of the integrated economy of forage production. We covered appropriateness structure optimization acreage farms in order to obtain feed. In this paper we proposed directions of field fodder, the production of high quality feed and fodder balanced in nutrients. Studied the experience of using innovative technologies workpiece feed. The state of the forage base and discussed areas of feed production by domestic producers. In this paper we proved feasibility and strategic perspectives of the field of forage production in the inter-branch integration.

Постановка проблеми. Сільське господарство є складною взаємопов'язаною системою з тісними зв'язками між його галузями. Слід зазначити, що в аграрному виробництві є дві стратегічні галузі – це рослинництво і тваринництво, які дають життя ще одній – кормовиробництву. У тому, що кормовиробництво має колосальну перспективу, важко не погодитися, адже без повноцінних кормів практично неможливо досягти високих результатів у тваринництві [3]. Реальний ріст аграрного сектора економіки вбачається у трансформуванні вирощеної продукції рослинництва, зокрема зерна, у готову продукцію тваринництва. Це унікальний шанс за рахунок міжгалузевої інтеграції бути не продавцем сировини, а пропонувати на світовий ринок продукцію тваринництва.

Найважливішою умовою прискореного розвитку галузі тваринництва в країні, як складової аграрного сектора економіки, є створення міцної кормової бази у кожному сільськогосподарському підприємстві. Від цього безпосередньо залежать можливості збільшення поголів'я худоби і підвищення його продуктивності, що, у свою чергу, визначає темпи зростання і рівень виробництва продукції тваринництва. Розвитку і зміцненню кормової бази приділяється нині велика увага як фактору значного підвищення продуктивності тваринництва та продовольчої безпеки держави. Тому у сучасних умовах роль кормовиробництва стає більш вагомішою та потребує наукових напрацювань, щодо підвищення її значення в умовах міжгалузевої інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі забезпечення аграрних підприємств тваринницької галузі повноцінними та доступними кормовими ресурсами та підвищення ефективності галузі кормовиробництва

присвячені наукові праці вітчизняних вчених-аграрників: Бабича А.О., Грабчука І.Ф., Зінченка О.І., Петриченка В.Ф., Подобєда Л.І, Батова Б.М., Березівського П.С., Худорлій Л.М. та ін. Проте низка теоретичних і методичних проблем залишається малодослідженою і потребує подальшої й поглибленої розробки, особливо щодо перспектив розвитку кормовиробництва в умовах міжгалузевої інтеграції.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення перспектив розвитку галузі кормовиробництва як необхідної складової у стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції.

Методологічною основою дослідження є системний метод пізнання закономірностей розвитку аграрних підприємств, а також низка загальнонаукових і специфічних методів, які у сукупності дають змогу детально дослідити напрями залучення фінансових ресурсів для розвитку сільськогосподарських підприємств. У процесі дослідження використовувалися такі методи: наукової абстракції – для формулювання теоретичних узагальнень і висновків; *аналізу і синтезу* – для вивчення характеру і причинно-наслідкових зв'язків, встановлення тенденцій розвитку явищ і процесів в аграрному секторі економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сталий розвиток сільськогосподарства країни не можливий без відродження конкурентоспроможної галузі тваринництва, як однієї із складових продовольчої безпеки держави. На сьогодні, за рівнем споживання м'яса і молока Україна значно поступається розвиненим країнам та імпортує значні їх об'єми. Триває спад поголів'я та виробництва продукції, як у особистих селянських господарствах, де виробляється понад 80 %, так і громадському секторі [1]. Така ситуація є результатом комплексної дії ряду соціально-економічних факторів, не останню роль відіграють і низькоефективні технології годівлі сільськогосподарських тварин. Зокрема, не збалансовані раціони за питомою часткою у них концентрованих кормів стримують реалізацію генетичного потенціалу тварин, внаслідок чого продуктивність тварин в Україні майже удвічі нижча, ніж у розвинутих країнах [2].

Роль галузі кормовиробництва для нових агроформувань різних форм власності зростає: по-перше, забезпеченість кормами є лімітуючим фактором реалізації генетичного потенціалу продуктивності сільськогосподарських тварин і птиці, по-друге, з економічної точки зору корми є важливою статтею витрат у тваринництві. Отже, від забезпечення кормами та їх якості залежить рівень продуктивності тваринництва та конкурентоспроможність продукції на ринку. Однак, за даними Державного комітету статистики України, останніми роками дефіцит кормового білка становить 25-30 %, що потребує нового підходу та суттєвих змін у формуванні кормової бази.

Через нестачу високопродуктивних пасовищ у більшості сільськогосподарських підприємств тварин випасають на деградованих природних кормових угіддях та післяжнивних рештках зібраних зернових культур, де відростає лише малопродуктивне різнотрав'я, яке не завжди тварини й поїдають. У зимовий період на фермах худобу годують соломою, частково у раціон включа-

ючи концентровані корми зернових культур. Внаслідок дефіциту перетравного протеїну у раціонах тварин, який досягає 25–30 %, витрати кормів на одиницю виробленої продукції зростають у 1,3–1,5 рази, продуктивність тварин знижується до 30–35 %, а собівартість виробленої продукції зростає [4].

У сучасних умовах господарювання наукова організація кормової бази, тобто її оптимізація, повинна відповідати спеціалізації тваринництва, реально забезпечувати баланс між рівнем виробництва кормів належного структурного складу і потребою у них тварин, бути стійкою до впливу несприятливих кліматичних та інших внутрішніх та зовнішніх чинників (рис. 1). Основними показниками економічної ефективності кормовиробництва є розмір і структура кормової площі, її продуктивність, обсяг виробництва кормів, продуктивність праці у кормовиробництві і собівартість кормів, виробництво продукції тваринництва та економічна ефективність.

Концепція розвитку кормовиробництва, для інтегрованих господарств тваринницького напрямку повинна передбачати удосконалення структури посівних площ з урахуванням спеціалізації господарства, відновлення використання прифермських сівозмін, насичення сівозмін бобовими травами та високобілковими культурами, покращення системи удобрення, переваги новим технологіям, впровадження та постійної підтримки зеленого конвеєру.

Відновлення галузі тваринництва та оптимізація структури виробництва у інтегрованих господарствах можливе лише за наявності необхідної кормової бази. Створення кормових сівозмін, насичених бобовими травами та високобілковими культурами, поблизу тваринницьких ферм сприятиме покращенню структури виробництва. Кормові сівозміни варто запроваджувати у господарствах, де недостатньо природних кормових угідь [8]. У ланку польових культур інтегрованих господарств з розвинутим тваринництвом варто включати озимі, літні злакові, бобові чи капустові культури та їх суміші, коренеплоди та проміжні післяукісні й пожнивні культури [7].

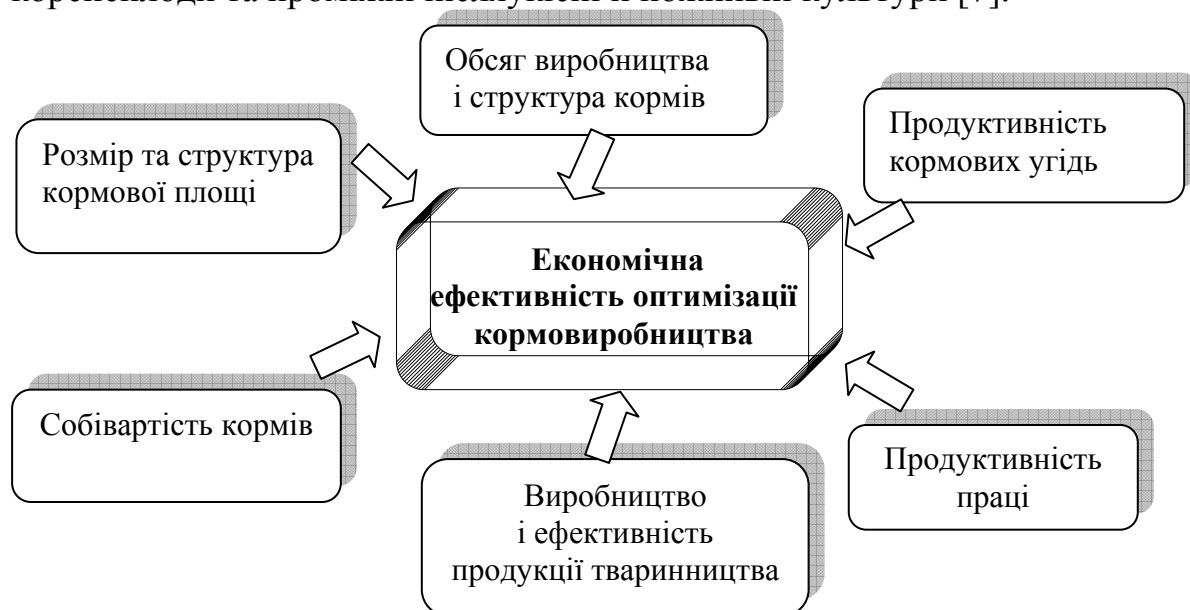

Рис. 1. Схема показників оцінки ефективності галузі кормовиробництва господарств з розвинутим тваринництвом

Джерело: власні дослідження.

Основними завданнями та заходами з вирішення наявних проблем галузі кормовиробництва, на прикладі Житомирської області, можна назвати такі: запровадження інноваційних проектів вирощування та переробки кормів із залученням інвестиційних коштів; проведення оновлення кормозбиральної техніки за рахунок здешевлених кредитів на умовах фінансового лізингу; організація у кожному господарстві технологічного проекту зеленого конвеєра з набором зернобобових, олійних та хрестоцвітих культур; створення на базі СТОВ “Урожай” Бердичівського, П(О)СП “Малинівське” Малинського, ТОВ “Укрлітнасіння” та СФГ “Сонячний пагорб” Житомирського районів спеціалізованих насінницьких господарств з виробництва високорепродукційного посівного матеріалу кормових культур.

Прикладом ефективного розвитку галузі кормовиробництва можуть бути провідні інтегровані тваринницькі господарства у Житомирській області: ПАФ “Єрчики”, ПСП “Сокільча” Попільнянського, СТОВ “Тетірське” Червоноармійського, ПОСП “Зірка” Ємільчинського району, ТОВ “Осички” Радомишльського районів. Дані підприємства активно розвивають тваринницьку галузь, зокрема м’ясний напрям, ними створені необхідні умови для успішного ведення господарської діяльності: налагоджено кормовиробництво, ефективно використовуються комбікорми, автоматизовано виробничий процес.

Необхідною умовою конкурентоспроможного виробництва продукції тваринництва є використання комбікормів – однорідних сумішей очищених, змелених і спеціально підготовлених кормів і кормових джерел, приготовлені за науково обґрунтованими рецептами. Вони забезпечують максимальну конверсію поживних речовин у продукцію тваринництва. Якісний комбікорм вирізняється по-перше, рівномірністю складу комбікорму, по-друге, всі мікрокомпоненти комбікорму – це складні біологічно активні сполуки, які треба ідеально точно нормувати. Нестача їх у раціоні – недобір ефекту, передозування – фактор порушення обміну, зниження якості готової продукції тваринництва, втрата здоров’я тварин. Часто смак і хімічний склад м’яса, молока, яєць стають украй незадовільними за поживною цінністю не стільки через своє походження, скільки через невміле введення у раціон мікроелементів [6].

Аналізуючи сучасне виробництво комбікормів в Україні слід відмітити, що підприємств, спроможних виготовляти комбікорм ідеального поживного та фізико-механічного складу в Україні небагато. Щоб забезпечити всі потрібні вимоги до якості, таким підприємствам необхідно мати сучасну систему очищення й підготування компонентів комбікорму для подальшої переробки. Це лінії очищення від механічних домішок, обладнання для подрібнення та відбору часток заданого розміру, просіювання.

Практика комбікормового виробництва свідчить, що на заході нашої країни сучасним вимогам кормовиробництва відповідає українсько-угорське підприємство ТОВ “АБО-МІКС” Івано-Франківської області. Збалансовані комбікорми готують інтегровані підприємства холдингу “Авангард” і “Миронівський хлібопродукт” [9]. Сучасні підприємства з виробництва якісних комбікормів є поблизу Києва, у Полтавській та Донецькій областях. Найсучасніший завод з голландською технологією виробництва і обладнанням, еди-

ний в Україні та другий в СНД, відкрився 2009 р. у м. Роздільне Одеської області на підприємстві “Агротрейд-юг”. Останній спроможний забезпечити якісними комбікормами та концентратами технологічні потреби будь-якої галузі тваринництва, птахівництва, хутрового звірівництва, рибного господарства. Слід відмітити поступове нарощування кормовиробництва і на теренах Житомирської області (табл. 1).

Комбікормова галузь поступово починає відроджуватися, адже недооцінка економічної ролі комбікормової промисловості в аграрному секторі економіки призвела до занепаду тваринництва та зниження ефективності господарської діяльності підприємств аграрного сектора економіки. Так, наприклад, кількість зерна у кормах для свійської птиці та свиней у 2001–2011 рр. становила близько 60–100 %, тоді як у господарствах Західної Європи – 10–15 %, що для споживача є збитковим, а купувати комбікорм за кордоном не рентабельно.

Таблиця 1

Комбікормові заводи Житомирської області

Назва підприємства	Рік пуску в експлуатацію	Виробнича потужність, тис. т	Кількість робітників	Основна сировина, т, в т.ч.		Об'єм виробництва продукції тис. грн		
				соя	соняшник	2010 р.	2011 р.	2012 р.
ТОВ “Украгро закупівля”	2007	72	152	14300	7100	135	82	65
ТОВ “Комбікормовий завод”	1975	18	16	80	160	1	0,4	0,6
ПАТ “Коростенський КХП”	1978	25	8	Зернові висівки		-	727	-
ТОВ “Агровіта”	2001	4	12	100	150	3	3	2
ДП ДГ “Рихальське”	2008	1	1	Зернові		450	400	500

Джерело: власні дослідження.

В умовах сучасного аграрного виробництва немає альтернативи розвитку вітчизняної комбікормової промисловості, крім інноваційного пошуку вирішення визначених проблем [2]. Цьому сприяє впровадження нових інноваційно-інвестиційних технологічних проектів інтегрованими формуваннями, які не поступаються зарубіжним за рівнем економічного результату та повнотою автоматизації. Оновлені заводи комбікормової промисловості компонується цехами з підготовки комбікормових домішок для задоволення потреб галузі тваринництва.

З метою забезпечення якості та кількості вітчизняних кормів і кормової сировини необхідно: завершити удосконалення, розробку та гармонізацію нормативних документів у відповідності до міжнародних (ISO) та європейських (EN) стандартів на корми, кормову сировину та методи контролю їх якості та безпечності; для виробництва комбікормів, преміксів та кормових добавок, які призначені для годівлі тварин використовувати корми, кормову сировину та біологічно активні речовини, дозволені до використання в Укра-

їні відповідними контролюючими органами.

Висновки. У комплексі заходів, спрямованих на створення надійної кормової бази, підвищення її економічної ефективності першочергова роль належить інтенсивним факторам організації виробництва. На основі організації інтенсивного польового і лукопасовищного кормовиробництва можливо істотно збільшити виробництво кормів за рахунок: широкомасштабного використання прогресивних технологій вирощування кормових культур, підвищення їх урожайності; заготівлі та зберігання кормів; докорінного покращення структури кормів у напрямі збільшення питомої ваги високобілкових кормових культур; підвищення якості всієї кормової продукції і доходності сільськогосподарських підприємств.

Для того щоб забезпечити повноцінність кормів для різних вікових груп тварин і достатню ціну, перш за все потрібно відроджувати комбікормову промисловість на базі нових технологій та автоматизації всіх процесів. З метою забезпечення виробництва достатньої кількості якісного кормового зерна і білково-вітамінної сировини для вітчизняних комбікормових підприємств і виробництва необхідних об'ємів збалансованих комбікормів необхідно: оптимізувати структуру зернових культур, забезпечивши виробництво кормового зерна на рівні 55–60 % від загального обсягу; розширити площі посіву зернобобових культур (сої, гороху, вики та інших) до 15–20 %, посіви ячменю з підвищеним вмістом протеїну до 50 % від загальної площі та збільшити площі посіву тритикале; впроваджувати інноваційні технології вирощування, що забезпечують високу реалізацію біологічного потенціалу сортових ресурсів зернофуражних культур.

Список використаних джерел:

1. Аграрний сектор: час принципово змінити орієнтири розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу до газети: <http://www.dt.ua/>.
2. Безуглий М. Стан вітчизняного кормовиробництва / М.Безуглий // Агровісник України. – 2006. – №6. – 7. – С.83 – 84.
3. Грабчук І.Ф. Стан кормової бази та її вплив на рівень виробництва тваринницької продукції в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області / І.Ф. Грабчук // Матеріали ІV міжфак. наук.-практ. конф. молодих вчених. – Житомир, 2008.– С.117 – 120.
4. Дані про виробництво кормів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ug.edu.Au/economics/cera/software.htm>.
5. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/ap>
6. Зінченко О.І. Кормовиробництво: навч. посібник / О.І. Зінченко. – 2-е вид., доп. І перероб. – К.: Вища освіта, 2005. – 448 с.
7. Комплексна програма розвитку сільського господарства Житомирської області у 2009–2010 роках та на період до 2015 року / М. М. Дейсан. – Житомир: Рута, 2009. – 304 с.
8. Концепція Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR090743
9. Крупнейшие холдинги в растениеводстве Украины 2012 Дослідження УКАБ [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.agribusiness>
10. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і західного регіону України / редкол.: В.М. Зубець (голова) та ін. – К.: Аграрна наука, 2010. – 944 с.

Рецензент – д.е.н., професор Ходаківський Є.І.